

**UN METGE AGOSARAT:
JOAN REYNÉS FERRER, 1801-1882, METGE D'ALCÚDIA**

Miquel FERRER i FLÓREZ

I - INTRODUCCIÓ

El segle XIX a Mallorca és el moment històric en el que es donen tota una sèrie de fruits i resultats que a la vegada són conseqüència de la commoció intel·lectual i tècnica que experimenta Mallorca a les darreries del segle XVIII.

La revolució d'aquest demble que promogué la Reial Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País des de la seva fundació a 1778 va significar una promoció extraordinària dels quadres de l'ensenyament, en primer lloc dins l'òrbita popular amb la fundació de les *Escuelas de Primeras Letras* i altres centres de caràcter més o manco divulgador, però endemés ho va fer al camp dels estudis superiors i encara especialitzats com pot esser el món de la medicina i cirurgia.

Successivament la *Academia Médico-Práctica* creada el 11-XII-1788 per iniciativa de la RSEMAP i després la *Escuela de Anatomía y Cirujía* inaugurada en 1790, foren els centres d'estudis dels metges que es formaven a Mallorca. L'activitat que desenrotllaven, els professors i els metges que hi figuraven i encara la seva benèfica actuació docent i d'orientació entre les noves generacions, constitueixen els fruits més primerencs d'aquestes fundacions.

Així, dins d'aquest ambient adequat, apareix la figura que és objecte de la nostra atenció i és curiós indicar que la seva figura com a metge no l'impedí actuar dins altres camps de la vida del seu entorn amb una tasca encomiable.

II – JOAN REYNÉS I FERRER (1801-1882)

1 - La seva personalitat

La seva figura és un exemple del professional del segle XIX seguidor d'una vocació clara vers els seus conciutadans, als qui va servir amb abnegació tota la seva vida. No obstant, els seus esforços es dirigiren cap a una preocupació social que sortint d'una òrbita estrictament professional s'escampà a tot l'ambient que enrevolta la vida. Així, l'entorn dels homes meresqué l'atenció de la seva consciència i a aquest ideal dirigí la seva activitat nodrida per una cultura notable i regida per una aguda intel·ligència.

Joan Reynés apareix a la llum de la projecció històrica no sols com a metge, sinó com home intensament preocupat pel seu entorn moral i material, el que l'encoratjà a intervenir en els problemes de la seva època enquadrats al seu entorn. A l'atenció als malalts, hi va afegir de seguida el condicionament geogràfic que determinava la sanitat de l'estimada Alcúdia, la seva ciutat natal, a la que dedicà afanys, estudis, preocupacions i gairebé el lliurament de la seva vida.

2 - Origen i família

Neix a Alcúdia el 15 de juliol de 1801, però la seva família procedia de Campanet, puix el seu avantpassat més antic que coneixem és Llorenç Reynés casat amb Anna Capó i ambdós naturals de l'esmentat poble. Fill seu va esser Joan, de professió apotecari que vidu de la seva primera dona, Joana Gallard i Márquez, natural de Palma, es va casar amb Francesca A. Ferrer. Aquests foren els avis del nostre biografiat, puix tingueren tres fills: Joan, Llorenç i Anna. Llorenç es casà amb Francesca Ferrer i Sureda i d'aquest matrimoni nasqueren cinc fills. Antònia, Antoni, Joan, Llorenç i Rosa.

Aquest últim Joan és la persona que aquí estudiem. Son pare Llorenç Reynés Ferrer havia arrelat ja a Alcúdia d'on havia estat regidor perpetu i morí a aquesta ciutat el 10-II-1832, quan el seu fill tenia 31 anys. Joan seguí els seus estudis a la ciutat de Palma, primerament els equivalents a l'ensenyament secundari i després a l'edat convenient es decidí a estudiar medicina i és possible que en aquesta determinació hi influís el determinant familiar, ja que el seu avi havia estat apotecari. L'estudi de medicina el

realitzà a Barcelona, concretament al *Real Colegio de Cirujia-médica* on es llicencià a l'any 1824 ¹.

3 - Joan Reynés, metge.

Les primeres activitats professionals les exercità a Felanitx on hi residí fins a 1836. Quan ja tenia una clientela nombrosa decidí anar-se'n a viure a Alcúdia mogut en part per les epidèmies de tifus que feien matx entre els seus habitants, encara que a 1841 continuava essent metge titular de Felanitx ². Instal·lat convenientment, es dedicà als seus malalts aplicant les oportunes teràpies i endemés s'interessà pel greu problema que representava l'existència de les febres intermitents a la ciutat i a la seva contrada.

Tenia una vocació innata a la ciència mèdica i a la cultura en general que posà de manifest als seus escrits, on mostra uns coneixements profunds. Aquesta preocupació intel·lectual, es traduí a una tasca investigadora que afectà lògicament a la medicina i a altres indrets com la història, la literatura o altres caires importants relacionats amb la vida. (Vid. Apèndix documental núm. 2 i apartat IV).

La investigació mèdica es dedicà en bona part a resoldre problemes sanitaris que afectaven molt especialment a la seva estimada Alcúdia. Coneixem set obres d'aquest caràcter ³. Tan meritòria labor juntament amb la seva dedicació professional als malalts i a les seves teràpies, es va veure recompensada pels científics mèdics contemporanis i d'aquesta manera la *Academia de Medicina y Cirujia de las Baleares* el distingí amb un homenatge que li lliurà el 2 de gener de 1864, atorgant-li el diploma d'honor i la medalla d'or ⁴

Alcúdia va gaudir del seu interès per l'engrandiment de la ciutat, del seu desvetllament pels seus conciudadans, amics i pobladors, que constituïen el

¹ Vid. EL ÀNCORA, 12-X-1882. N° 785, on se'l considera *Excelentemente imbuido en los Tratados de Hipócrates*.

² Vid. *Renitido*. DCP. 9-IX-1841.

³ Vid. Ap. IV. 1 del present estudi.

⁴ El *Diario de Palma* del mateix dia que li va fer-se el dit lliurament D. Antoni Gelabert, vice-president de l'Acadèmia, ho expressar així: *y entregó (D. Antoni Gelabert) a nuestro infatigable colaborador el médico residente en Alcudia D. Juan Reynés y Ferrer, una medalla de oro con que había sido premiado en vista del relevante mérito de una memoria sobre las fiebres intermitentes de las Baleares. Acto continuo se levantó la sesión con un discurso que pronunció el predicho Sr. Reynés dando las gracias a la Academia y demostrando con elocuentes frases su amor a la ciencia.*

seu entorn, fins que la mort li arribà, el que va succeir el 8 d'octubre de 1882. La seva desaparició fou molt sentida a la seva ciutat i a tota Mallorca com ho expressen els testimonis de la premsa coetània (vid. Apèndix documental núm. 3).

III – JOAN REYNÉS I ALCÚDIA

1 - Alcúdia, ciutat peculiar

La ciutat d'Alcúdia a l'illa de Mallorca gaudeix d'un esplèndid emplaçament a una badia que agombola un port que al llarg de tota la història ha tingut un paper molt destacat, com ho testimoniatgen els seus successius poblaments que des de la prehistòria allà s'han sobreposat. No es tracta aquí de rememorar la seva important presència dins els esdeveniments de l'edat mitjana, les seves fortificacions que tant determinaren el seu protagonisme, sobretot al segle XVI, quan es produeixen les terribles lluites a conseqüència dels conflictes dels agermanats. Simplement s'ha de recordar que la seva importància estratègica i les excel·lències del seu port, motivaren la concessió de drets i privilegis que fomentaren el seu engrandiment i el que fos enaltida en tantes ocasions.

Malauradament, però, arran de la ciutat hi havia la presència d'aigües embassades procedents de l'Albufera o que eren simple prolongació seva, que amb la gran extensió que tenia, arribava als termes de Sa Pobla, Muro i Santa Margalida. Alcúdia als segles XVII a XVIII i fins i tot al XIX, està molt condicionada pels dits embassaments, que eren la causa de nombroses malalties, particularment les febres intermitents.

Com de seguida veurem, això repercutí decididament en l'inici d'un procés de despoblació que empobrí la ciutat i la seva contrada, el que deriva en tota una problemàtica que fou la preocupació dels alcudiencs i que motivà que les autoritats de Mallorca s'interessassin vers aquesta qüestió.

2 - El gran problema alcudienc del segle XIX

La gran preocupació del metge Reynés era la realitat de les males condicions de la seva ciutat natal que determinava que no hi arrelassin els immigrants d'una forma definitiva i la causa principal eren les copioses

aigües embassades que existien prop de la ciutat, productores de malalties i causa directa de la despoblació creixent.

Les raons principals de la despoblació sembla que eren les aigües embassades de l'Albufera, el doble circuit de murades que envoltaven la ciutat impedit la lliure circulació de l'aire, l'existència d'una espècie de canal on s'acumulaven aigua i fems i per últim les nombroses cases derruïdes que hi havia a la ciutat ⁵.

No obstant el que s'ha dit, el fet de la despoblació és atribuït a les deficiències microclimàtiques pròpies de la ciutat i així s'explica que a l'any 1811 s'elaborà un pla de dessecació de les zones pantanoses de la contrada, obra de Alejandro Ruiz Blanco que el 7 d'octubre del mateix any al presentà a la Junta Superior Provincial ⁶. Aquesta, el 22, acordà enviar-lo als membres de les Comissions d'Alcúdia, Muro, Sa Pobla i Santa Margalida perquè informassin degudament i encara ho va repetir la *Comisión del Partido* successora de la *Junta Superior Provincial* ⁷.

Consegüentment es dedueix la fama de la manca de salubritat i això es presenta com un fet inqüestionable a principis del segle XIX corroborant-ho alguns desterraments polítics efectuats ⁸

3 - La intervenció de Reynés i la solució

A la mitjanja del segle XIX la insalubritat d'Alcúdia era una qüestió ben viva, ja que el tal fet era una evidència i es tenia per la principal causa de la despoblació que experimentava la ciutat.

A l'any 1836, Joan Reynés que exercia la professió de metge a Felanitx es

⁵ Vid. l'estudi de M.SERRA CIFRÉ *La despoblació d'Alcúdia i problemàtica de repoblació (S.XVIII-primera meitat del XIX)*. BSAL 39 (1983) 471-480. Segons aquesta autora hi ha que afeigir-hi endemés el factor de la "fiscalitat" que estava fonamentat sobretot en el manteniment de les tropes reials que de manera permanent residien a Alcúdia, així com el nombre dels que constituïen la gent de mar dedicada al servei de la Marina del Rei.

⁶ El títol era: *Plan de repoblación de la ciudad de Alcúdia: establecimiento de terrenos incultos; y Desagüe de los pantanosos que presenta a la Junta Superior de Mallorca Dn. Josef Alejandro Ruiz Blanco, Juez Pribatibo, Director y Conservador de la Acequia Rl. de Alcira y de la del Proyecto de muchos riegos en el Reyno de Valencia*. AGCM. X-847-12.

⁷ X- 841-12. AGCM.

⁸ Vid. Miquel FERRER FLÓREZ: *Argüelles en Mallorca*. BSAL 51 (1995) 219-230.

traslladà a Alcúdia per a lluitar contra una terrible epidèmia de tifus, d'on sembla que fou endemés metge titular⁹ i veient l'estrall que vivia el seu poble, pren plena consciència del mal i es decideix a emprendre una campanya per a desarrelar la causa del perjudi.

A 1838 emprèn una forta campanya per evitar la insalubritat d'Alcúdia i el 3 de setembre de l'esmentat any, publica un article¹⁰ on després de lamentar-se de que l'expedient de 1822 dirigit a dessecar l'Albufera no s'hagi realitzat, escriu que cada 19 anys, segons el llibre de defuncions, desapareix un nombre de persones equivalent a la població normal de la ciutat; i endemés protesta de que les murades que l'enrevolten tenguin valor militar. El fet d'haver empedrat alguns carrers ha allunyat el mefitisme i ha millorat la salut dels alcudiençs i malgrat les emanacions de gasos mefítics de l'Albufera durant l'estiu, els alcudiençs han resistit bastant bé. Les conclusions a les que arriba són aquestes: L'Albufera és agent passiu en la producció de malalties i quan plou es renova la fermentació i comencen les febres intermitents; per tant s'han de dessecar el *Prat* i el *camp de Santa Anna*.

Poc després, el dia 8, l'enginyer Nicolás Verdejo rebutja les opinions de Reynés¹¹ i pensa que les murades no són un obstacle per a la salut dels habitants de la ciutat, sinó que el mal està a l'Albufereta i al Prat de Santa Anna proper a la ciutat d'Alcúdia que convé dessecar. La rèplica de Reynés és immediata¹² i argumenta que si fos com diu Verdejo, la insalubritat hauria d'afectar en el mateix grau a Sa Pobla i altres llocs i no és així, sinó que insisteix en que la causa principal radica a les murades i els fossos, sobretot el de la Porta Rotja i el de Santa Anna i pensa que les albuferes actuen com agents passius.

L'any 1841 les coses seguien igual i Reynés renova la campanya mitjançant la premsa una vegada més¹³. A un primer article fa constar les seves mateixes idees insistint que *el olor soso que constituye el limo de las lagunas en el citado Prat se halla impregnado de los perniciosos gases que*

⁹ Així figura a la coberta d'un obra seva editada a 1877: *Memoria histórica...* Vid. IV.3 del present estudi.

¹⁰ Joan REYNÉS FERRER. *Alcúdia en agonía y sin esperanza de vida*. DCP3-IX-1838.

¹¹ DCP. Article del 8-IX-1838

¹² *Remitido*. DCP 21-IX-1838. N° 83.

¹³ *Remitido*. DCP. 9-IX-1841. N° 71 i 3-X-1841.

*despiden millares de insectos y peces que mueren en él al quedarse en seco... pues es imparable que las cualidades higrométricas del aire no queden alteradas. D'aquesta manera columnas de gas carbónico e hidrógeno son las que recibe Alcudia, que venturosamente l'aire del mar neutralitza. Recordà la conveniència d'obrir el canals que facilitin la sortida de les aigües, però com això es costós, creu millor la *sumersión continua que se obtendrá abriendo comunicacion con el contiguo estanque mayor, cuyas aguas son marítimas* i rebutja la possibilitat de la salinitat dels terrenys, encara que pensa que de produir-se, val la pena sacrificar algunes petites extensions de terres de cultiu per a obtenir la salubritat de la zona ¹⁴.*

A l'altre article del dia 3 ¹⁵ procurà clarament crear una consciència pública envers del problema. Passaren bastants d'anys i a la fi a 1856, concretament el 14 d'octubre, el Ministeri de Foment autoritzà a D. Cayetano González a executar obres per a la dessecació de l'Albufera d'Alcúdia, les quals havien estat declarades d'utilitat pública el 19-XI-1851 el que corresponia a l'extensió indicada per l'enginyer Antonio López en el seu projecte de 20-VIII-1853. Reynés pocs dies abans -el dia 7- insistí en la mateixa idea ¹⁶.

La qüestió de la insalubritat d'Alcúdia no estava del tot resolta i a la dessecació que es realitzava més o manco lentament, s'hi afegia el fet de que les murades que envoltaven la ciutat impedièn la lliure circulació de l'aire, el que resultava malsà per a la població. Joan Reynés hi torna intervenir i el 14-XII-1858 escriu¹⁷ diguent que 21 anys abans ja havia defensat la conveniència d'enderrocar el mur intern de les murades que impedia l'entrada d'aire net, provocant-se així *focos de infeccion tóxica por la putrefaccion de los vegetales que exhalaban gas carbonado e hidrógeno sulfuroso*. Això, com ja sabem, provocà una polèmica amb l'enginyer Verdejo, però Reynés a l'esmentat article expressa que quan escrigué la novel·la *La Perla de Alcudia* ¹⁸ ja afirmà que la murada externa havia d'esser conservada i sols enderrocada la interna com opinava Madoz també al dir: *Tan ventajoso considero el derribo de la muralla interna como*

¹⁴ Lamenta que se li hagi negat el testimonio de tan arriesgado como filantrópico sacrificio personal, por razones... Es refereix a la seva actuació quan es donà l'epidèmia de tifus a Alcúdia l'any 1836, on se expuso a ser víctima del tifus para salvar a sus compatriotas. (Article del dia 9)

¹⁵ Resumen de mis observaciones sobre la insalubridad de Alcudia. DCP 3-X-1841.

¹⁶ Cuestion de la Albufera ¿ la desecacion de este formidable e inmundo lago consume a los pueblos limítrofes y particularmente a Alcudia ? DP 7-X-1856.

¹⁷ Cuatro palabras sobre el derribo de las murallas de la ciudad. EL MALLORQUÍN del 14-XII-1858.

¹⁸ Palma 1854 p. 324.

desastroso para sus inmediatas consecuencias el de la exterior ¹⁹.

Endemés les obres de la dessecació de l'Albufera no es realitzaven possiblement amb la cura i rapidesa que Reynés considerava convenientes. A l'any 1864 en un escrit agosarat, entre la tristesa i l'esperança ²⁰, exposa la necessitat ineludible de la dessecació de l'Albufera amb la fi d'evitar per una banda les malalties i per l'altra promocionar degudament la riquesa. Lloa l'impuls que el seu amic Antoni Gelabert ²¹ ha donat al treball que efectua Mr. William Grene ²² respecte a l'Albufera.

A l'any següent -1865 - el problema continuava ben viu com ho prova que al *Ateneo Balear* hi hagués una sessió que iniciada el 2 de febrer es perllongà en altres fins al 7 de març per a discutir sobre la dita dessecació. No obstant, al mes de maig, Reynés es mostra satisfet de que la dessecació sigui una hermosa realitat. Així ho manifestà públicament ²³ alabant els treballs efectuats per Mr. Green amb els empleats de l'empresa D. Miquel Crespí Verdera i D. Francesc Josep Bordoy. D'una manera particular, lloa l'inventor de la màquina utilitzada - Mr. Daniel Heniy (sic). Afirmar Reynés l'hermosura que representa veure el camp acondicionat amb un petit poble així sorgit que suggereix s'anomeni *El Regenerador*, com també ja es veu el renaixement d'Alcúdia on a la contrada han aparegut ja cases que són el centre de respectives explotacions agràries. I tot això, es lamenta, malgrat dels que han treballat contra la seva persona *por más que tal publicidad pueda refluir en prez y gloria de quien haya trabajado infatigable para lastimar, por sus fines particulares, mi reputación facultativa y de este modo reducirme a la nulidad.*

El 1866 encara aporta els seus coneixements per a facilitar la dessecació i sobretot per a desarrelar les febres intermitents que afectaven encara a la població i als treballadors particularment els d'Alcúdia i Sa Pobla. En un erudit escrit ²⁴ en el que cita a Haller ²⁵ que encapçala amb la cita *Buoni viri*

¹⁹ Pascual MADDOZ. *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de ultramar*. Madrid. 1846-1850. 16 vols. Art. Alcúdia.

²⁰ *La desecación de la Albufera y peripecias y vicisitudes de Alcudia*. DP 18-V-1864.

²¹ Antoni Gelabert era metge i vice-president de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma.

²² Vol dir, Green.

²³ DP. 6-V-1865

²⁴ Vid. *Cuestión de la desecación de la Albufera*. DP. 13-VI-1866.

²⁵ Albert von Haller (1778-1847) nasqué i morí a Berna. Fou botànic, fisiòleg, metge i escriptor. Les

nullam oportet causam esse preter (sic) veritatem dona a conèixer una sèrie de realitats que segons ell poden desarrelar totalment l'existència de les febres intermitents. Resumim les seves afirmacions:

- Les febres més greus es donen a la tardor ²⁶ i venen ocasionades per *las emanaciones telluricas ocasionadas por la labranza*.
- Creu que el desguàs s'ha d'efectuar al mes de juny en un període curt (uns 14 dies) i així no s'originaria l'exhalació metífrica (sic).
- La màquina per a l'extracció de l'aigua hauria de treure 300.000 m³ sense que els treballadors hagin d'estar amb els peus en remull el que produeix malalties greus. Aquest sistema seria més convenient que eliminar l'aigua mitjançant l'obertura de canals secundaris, el que no aconsegueix acabar amb les nombroses malalties, malgrat la sobrealimentació que es proporcionava als treballadors que consistia en donar-los dues tasses d'aiguardent al dia, endemés de brou excel·lent, pa, sopa, carn i vi amb els que eren alimentats i l'existència d'un petit hospital per a malalts que eren cuidats per un sanitari. Al desembre de 1867, malgrat la dessecació que es duia a termini, calgué aturar les obres, puix les malalties continuaven entre els moradors encara que les febres fossin menors.

La qüestió va a arribar a merèixer l'atenció fora Mallorca. El *Diario de Barcelona* donà publicitat al fet de la dessecació de l'Albufera, afirmant que això significava la recuperació agrària d'una part de Mallorca, concretament 3.203 has. o sigui 4.500 quarterades, de les quals 2.395 has. o 3.374 quarterades, es dedicarien a l'agricultura. Fins i tot es deia que els cultius de secà produïrien un 13 % del capital invertit i poc menys (12 %) si el cultiu era de reguim ²⁷. Per últim, el 6-II-1868 es concedí una pròrroga per a finalitzar els treballs del desaignament ²⁸.

seves obres formaren generacions de metges. Recordem *Bibliotheca botanica, Bibliotheca anatomica, Bibliotheca chirurgica i Bibliotheca Medicinae practicae*.

²⁶ Ell les anomena *fiebres autininales*. Es suposa que aquest terme fou escrit erròniament - possiblement per l'impressor - i es fa precis pensar que vol dir *autumnales*.

²⁷ Vid, DP del 9-XII-1867 on es reproduïren l'article de Luis Justo y Villanueva: *Agricultura mallorquina. Parte histórica. El proyecto de López*. Pocs dies després es publicà el projecte de Villanueva.

²⁸ NRHM. T. IV. Palma MCMLXVI. 516.

L'altruista empresa de Joan Reynés vers la dessecació d'Alcúdia i la regeneració de tota la comarca i el futur prometedor per a la ciutat fou reconegut i expressat a una poesia pel seu company de professió de Sineu D. Francesc Servera²⁹ (Apèndix documental núm. 4).

4 - La defensa d'Alcúdia

Dins tota l'obra de Reynés a favor de l'home, del seu millorament de vida moral i material, no es pot negar que té el seu enquadrament centrat a la ciutat d'Alcúdia i dels seus habitants. A aquest ideal dedicà tota la seva vida, la formació cultural i la seva vida professional.

Ja de petit, quan estudiava a Palma, lamentava la situació d'empobriment de la seva ciutat, i fins i tot es defensava dels seus companys d'estudi que feien befa de l'aspecte que oferia la ciutat i el seu voltant: *Cuanto duelos cuando muchacho sostuve en Palma á puñetazos con mis condiscipulos motivado por los insultos que me prodigaban por alcudianio con la panza llena de ranas como me decian*³⁰. Tota la seva vida fou paladí de tot el que podia redundar en benefici de l'estimada Alcúdia.

Dins aquest indret convé analitzar algunes actuacions seves de particular rellevament, que obeeixen al seu esperit emprenedor i en certa forma progressista que té les seves arrels a la formació liberal

5 - El seu liberalisme

Joan Reynés era home liberal i tota la seva vida i actuació n'és un testimoni inqüestionable, per altra banda posat de manifest sovint als seus escrits i en diversos fets de la seva vida. Així sabem, que a 1856 sol·licità la placa de constància a la Milícia Nacional, d'acord amb el decret de 15-XII-1854 juntament amb 64 membres on hi figuraven homes de mentalitat liberal com

²⁹ Francesc Servera Jaume nasqué a Sineu a 1827. Es llicencià en Medicina a Barcelona el 1848 i era d'una generació més jove que Reynés amb qui compartia l'exercici de la Medicina i les seves aficions literàries. Fou metge a la seva ciutat natal i és autor de poesies, drames i comèdies, i sobretot, de novel·les històriques com *La huérfana de Barcelona* (1850), *Doña Luz, la de Toledo* (1852), *El mundo tal cual es* (1863) i *El cardenal Alberoni* (1867). També escrigué drames com *Dª Elvira de Belloch* (1845).

³⁰ J. REYNÉS: *La desecación de la Albufera y peripecias y vicisitudes de Alcudia*. DP 18-V-1864.

Joan Crespi i Coll, D. Miquel Estadé i Sabater, D. Josep Miquel Trias o D. Domènec Bottach, per exemple.

Més important és el seu concepte que tenia del liberalisme i de la forma d'establir la democràcia. Vet aquí les seves paraules: *Respetemos sí, al hombre como hombre; empero, condenemos su pereza, su hipocresía, sus vicios, su orgullo inconsecuente, su funesta ambición, y sobretudo (sic) su tiranía; al mismo tiempo paguemos un tributo de la más alta veneración á todos los que por su conducta noble y desinteresada trabajan para conquistar el aprecio de sus conciudadanos, instruyéndoles y protegiéndoles según el mérito de cada uno sin distinción de clases ni de categorías. De esta manera se aumentarán y brillarán de (en) cada día las virtudes y se afianzará la verdadera libertad del hombre* ³¹. Completa aquesta concepció un text definitiu: *No creo en otra igualdad que en la igualdad moral, aquella por la cual los hombres deben ser gobernados; la igualdad de la justicia, la de la recompensa y otras por el estilo* ³². També diu: *pretender nivelar los hombres por solo la individualidad absoluta sería una monstruosidad* i que les diferències són l'ànima de l'emulació pensament que atribueix a un savi que no menciona ³³.

Són molt interessants les seves idees respecte als drets de l'home i els seus deures, la necessitat i abusos del sufragi universal, el constitucionalisme i altres indrets fonamentals del liberalisme que demostren els seus contactes intel·lectuals amb els corrents liberals que es donaven llavors a Mallorca ³⁴.

6 - Intervenció en la política local

La pràctica d'aquest ideari el dugué a denunciar públicament els abusos de l'exercici de la llibertat i així a 1857 es queixava de que a Alcúdia hi hagués dos partits polítics fortament enemistats, el que perjudicava l'esdevenidor de la mateixa Alcúdia ³⁵. Sols la fe que ell tenia en la vertadera llibertat

³¹ J. REYNÉS: *Un demócrata alcuadiano del siglo XVI*. Palma.1862. Imp. de Pedro José Gelabert. Pág. 54-55.

³² J. REYNÉS: *Remitido. Alcudia 9 diciembre 1864*. DP.13-XII-1864

³³ J. REYNÉS. *Remitido. Alcudia 9 diciembre 1864*. DP. 8-XII-1864.

³⁴ Concretament amb les idees de Pere Joan Morell o les expressades a la premsa més radical com EL LÁTIGO o EL GENIO DE LA LIBERTAD. Tot això serà tractat a un estudi que preparam sobre el seu pensament polític.

³⁵ *El Mallorquin*. 15-I-1857 : *Cuatro palabras sobre los partidos políticos en los pueblos de corto*

mantenia el seu esperit crític per a censurar el que hi puga haver d'irregular dins l'exercici del poder. A 1864 interpel·la al Batle d'Alcúdia Rafel Palou per no donar la publicitat ordenada respecte a l'exposició dels pressuposts municipals i no presentar al poble les despeses anuals que ha fet el municipi. Ho fa invocant la llei de llibertat d'impremta ³⁶. I tot això ocorria a aquella ciutat que havia merescut del cap liberal D. Esteve Bonet i Perelló la frase elogiosa definint-la com a *ciudad clásica de la libertad y de la hidalguía* ³⁷. Afirmar Joan Reynés que *el mayor de los males que puede engendrar la unión de los hombres pensadores de un pueblo de corto vecindario es muy preferible al mayor de los bienes que puede reportar a aquel de división en partidos políticos* ³⁸

També lamenta la pèrdua de la fe que tenia amb els partits polítics, puix el resultat de l'actuació d'aquests últims ha resultat un fracàs, ja que *Alcudia disfrutaba "la paz de los Angeles", pues el pueblo formaba un cuerpo homogéneo... que solo se ocupaba de proyectar medios para destruir algunas de las muchas causas de los males fisicos que nos abruman* ³⁹

Aquesta manera d'actuar la desenvolupà conscientment dels disgusts i enfrontaments que li poden ocasionar com així va succeir el mateix any al dir que ha callat quan s'han atacat els seus interessos materials, però que no ho farà quan es *posterga a los hijos de mi patria y al mismo tiempo se juega tan groseramente con mi reputación facultativa, ganada con un sudor de sangre* ⁴⁰.

A 1877 dóna a conèixer una *Memoria histórica* ⁴¹ en la que explica amb

vecindario.

³⁶ Vid. DP. Remitido.21-XII-1864.

³⁷ No es veu clar a què es referia. Possiblement a que havia residit a ella Agustín Arguëlles a 1815 i a qui l'any anterior (1856) se li havia tributat un homenatge on parlà el prevere D. Jeroni Bibiloni liberal arreu conegut. Per altra banda s'ha de recordar que després de 1835 s'enderrocà a Alcúdia el convent de franciscans observants que és l'únic que desaparagué a conseqüència de les desamortitzacions del Trieni Liberal (1820-1823). El poble sembla que atribuï tal fet als elements forasters establits a Alcúdia (Vid. Pedro VENTAYOL SUAU: *Historia de Alcudia*. T. II. Mallorca 1982. Ed. facs. 152

³⁸ *El Mallorquin*. 15-I-1857.

³⁹ J.REYNÉS: *Cuatro palabras sobre los partidos politicos en los pueblos de corto vecindario*. EL MALLORQUÍN. 15-I-1857.

⁴⁰ Vid. EL MALLORQUÍN. Remitido. Alcudia 9 diciembre 1864. Edició del 13-XII-1864.

⁴¹ *Memoria histórica de los disturbios de la ciudad de Alcudia disfrazados con el nombre de rivalidades políticas desde diciembre de 1836 hasta diciembre de 1876*. Palma Imp. de P.J. Gelabert.1877. Resulta curiós l'observar les nombroses cites llatines i encara d'Ovidi i de Sant Jeroni sense oblidar els aforismes per exemple, *sic volo, sic jubeo, sic pro ratione voluntas*;; sobretot mèdics: *nihil violentum*

minuciositat les incidències locals a les que es va veure involucrat alabant la gestió del batlle Sebastià Palou malauradament mort en plena joventut i de seguida es defensa de que se'l tenga per *realista* sols pel fet de que alguns dels qui ell defensa eren *realistes*. *Yo no represento hoy el papel de ninguna fracción política* diu clarament i es defensa d'esser imputat com a *realista* d'acord amb una hermosa cita d'Ovidi: *Omnia si perdas famam servare memento*. No obstant, pensa que *tan bueno o tan malo será un absolutista de antaño como uno de ogaño*⁴² (sic).

7 - A favor del progrés

La visió de Joan Reynés respecte a Alcúdia no es limitava al temps passat ni tan sols al que aleshores era present. La seva intuïció, penetrant i certera, s'encaminava a assegurar el futur de la seva ciutat i així cooperà a qualsevol empresa que segons ell redundava amb el porvenir benefactor. Clarament era un progressista i així ho demostrà amb la seva col·laboració per a dessecar l'Albufera i amb altres millores com foren l'Estació Telegràfica o la hipotètica arribada del ferrocarril a Alcúdia.

Respecte a la primera defensà que havia d'estar instal·lada a Alcúdia. En un escrit fet públic a la premsa⁴³ reclamà aquesta situació en lloc d'establir-la a Pollença, degut a que s'havia publicat un article menyspreant la ciutat d'Alcúdia per diverses raons, entre elles la minvada població, més reduïda que la de Llubí. Addueix una sèrie de raons perquè la instal·lació es faci a Alcúdia: Tenir un excel·lent port, el que sigui un centre de comerç de la comarca i de les viles que l'enrevolten, el fet de que allà hi fondegin els vaixells per fer escala quan es dirigeixen a Palma i la realitat que en temps d'emergències (guerres del Marroc, temporals, etc.) experimenti un notable augment de tràfic. Insisteix que el cable ha d'estar a Alcúdia, perquè es troba més prop de Menorca. Per últim, lamenta que el director del telègraf actui d'una forma distinta al que va dir quan es manifestà a favor de situar-lo a Alcúdia i encara la realitat de que pugui viure a Pollença on ja ha llogat una casa com a residència seva. El 8 de desembre del mateix any protesta una altra vegada per haver-se estès el cable del telègraf per Pollença en lloc

permanet. etc.

⁴² *Memoria histórica...*p. 20 i 21.

⁴³ *Remitido. Alcudia 16 de Agosto. El Mallorquín 21-VIII-1860. Va signat d'aquesta forma: Para mi, y otros vecinos de la ciudad de Alcudia. Juan Reynés Ferrer.*

de realitzar-ho a través d'Alcúdia vulnerant el contracte establert ⁴⁴. Finalment el *Boletín Oficial de la Provincia* del 18-XI-1863 publicà la disposició de l'establiment de l'estació telegràfica a Alcúdia fonamentant-se la decisió en la seguretat del port, en que els cònsols del diversos països podrien comunicar fàcilment amb els seus governs respectius i amb altres facilitats pels consignataris ⁴⁵.

Fins i tot a l'any 1878 quan l'esdevenir dels temps obria perspectives noves a les gents, publicà un petit estudi referent a la història d'Alcúdia, particularment referida als conflictes armats de la Germania al segle XVI. Després estudia tot el desenrotllament de la ciutat, d'una forma especial al segle XVIII pel que fa a la producció del vi ⁴⁶. A partir de 1715 s'inicia la decadència i la crisi del poble davant el fet de la presència de la pesta apareguda a Marsella i com abandonaren la ciutat tots els mercaders i els grans propietaris. Malgrat les disposicions referents a la repoblació ordenades per un pragmàtica de Carles III, la insalubritat no afavoria el retorn de la població. No obstant, a l'any esmentat -1878- la situació era molt diferent, i llança la idea de que espera que el ferrocarril arribi fins a Alcúdia ⁴⁷. Idees semblants expressa poc després ⁴⁸, concretant que la futura estació podria situar-se davant la porta de Sant Sebastià i reivindica *lo que ha sido esta ciudad y lo que pudiera ser en lo sucesivo, en beneficio de sus pueblos colindantes y hasta de la Isla toda* ⁴⁹. Es curiós, que enlaint les possibilitats d'Alcúdia com a lloc de residència ⁵⁰ pareix intuir les grans possibilitats turístiques que avui són una realitat.

IV – JOAN REYNÉS, HOME DE CIÈNCIA I DE LLETRES

La personalitat d'aquest metge es reafirma al llarg dels seus escrits que abarquen tots els aspectes de la seva rica personalitat. Fou home de sòlida

⁴⁴ Vid. *La insalubridad de Alcudia y la extensión del telegrafo*. EL MALLORQUÍN. 3-XII-1860.

⁴⁵ *El Diario de Palma* publicà un *Remitido* signat per *Varios electores del partido de Inca* on es congratulaven del fet. Sembla que la influència del diputat Sr. Massanet Ochando fou decisiva

⁴⁶ Assenyala que segons documentació remesa des de Madrid a 1715 passaven pel port 226.500 Qm. "de vendimia"

⁴⁷ Vid. *Almanaque Balear. 1878. Alcudia 30 octubre 1877*. Pag. 41.

⁴⁸ Vid. *Almanaque Balear* corresponents als anys 1880 i 1881.

⁴⁹ Vid *Almanaque Balear 1880*, encara que l'afirmació aquí citada és de 1874 segons ell manifesta.

⁵⁰ Afirma que Annin i el seu germà Amilcar desembarcaren al port d'Alcúdia i hi residiren durant dos anys (*Almanaque Balear 1881*).

cultura que tinguent com a missió els seus coneixements de la ciència mèdica, s'estengué a altres camps de la cultura com la història, la literatura i fins i tot sectors de la filosofia.

La formació rebuda es fonamentava en la cultura clàssica evidenciada pels coneixements que té d'Homer, Ovidi, Sèneca que per ventura eren els preferits especialment Ovidi. Coneixia escrits dels sants pares, concretament, San Jeroni, i fixant-nos a dins els estudis mèdics es veu que havia assimilat bé les obres de Haller ⁵¹. Com a bon mallorquí, sobre els fonaments de la llengua per ell utilitzada que era el castellà - la seva devoció a Cervantes és ben clara -, tenia una especial inclinació vers la cultura francesa d'on coneixia figures diverses com Corneille, Voltaire, Thiers, Soullé i els escriptors romàntics, així Chateaubriand, Lamartine i altres com A. Dumas i Paul Féval. A les seves referències polítiques s'hi veuen cites de Locke, Camprodon, Santiago Vicente García i d'escriptors mallorquins com Pere Joan Morell i algun article de *El genio de la libertad* o la transcripció íntegra d'un discurs de Joan Crespi ⁵². La necessitat de conèixer la història d'Alcúdia i de Mallorca l'omplí amb la lectura dels historiadors Dameto-Mut-Alemanys i Jaume Binimelis a les seves conegudes històries de Mallorca, i encara més moderns com Cortada i sobretot mitjançant molta documentació històrica i institucional que tractà assiduament de manera especial la referida a Alcúdia. Coneixia amb exactitud els privilegis atorgats a la ciutat i concretament l'època referida a la història romana i a les Germanies.

La seva obra escrita s'estén a varies òrbites i encara que es fill de la seva època, en la que es respirava un cert aire enciclopèdic, podem dividir els seus escrits amb els següents apartats:

- 1) Obra científica de Medicina i Cirurgia
- 2) Obra literària i històrica
- 3) Escrits polítics
- 4) Escrits de polèmiques varies.

1 - Obra científica de medicina i cirurgia

⁵¹ Albert von Haller (1708-1777) nascut i mort a Berna fou botànic, fisiòleg i metge. És autor de *Bibliotheca botanica*, *Bibliotheca anatómica*, *Bibliotheca chirurgica* i *Medicina practica*

⁵² Joan Crespi és un dels caps de la *Gernania* a Mallorca

Segons l'historiador Joaquim M. Bover⁵³ escrigué set obres d'aquestes especialitats de les quals sols una fou editada, cinc es conservaven a la *Academia de Medicina y Cirujía* i de l'altra s'ignora la seva localització. Son aquestes:

- *Quatro palabras á el periódico La Homeopatía, seguidas de reflexiones sobre las fiebres intermitentes y tratamiento que mas las conviene, con una succinta historia de las causas generales de la insalubridad de Alcudia y Pollensa, Muro y la Puebla. Palma. Imp. a cargo de Juan Guasp y Pascual. 1848.*

- *Observaciones clínicas acerca de las calenturas intermitentes y reflexiones sobre su naturaleza y sitio. 1833. Ms. 4º. Academia de Medicina y Cirujía*

- *Reseña de las teorías y sistemas médicos y reflexiones clínicas sobre estos y aquellas. 1839. Ms. 4º. Academia de Medicina y Cirujía.*

- *¿ Las fiebres intermitentes benignas propiamente dichas, pueden ser consideradas como preservativas de otras dolencias ?. Ms. 4º. Academia de Medicina y Cirujía.*

- *Clínica Médica. Observaciones sobre la Eclampsia y reflexiones sobre la canosa y tratamiento de los tuberculos pulmonares en la tisis incipente. 1849. Ms. 41. Academia de Medicina y Cirujía.*

- *Observaciones y reflexiones sobre las fiebres intermitentes y su tratamiento. 1852. Ms. 4º. Academia de Medicina y Cirujía.*

- *Memoria sobre las calenturas tifoideas observadas en la ciudad de Alcudia en 1836. Ms. 4º.*

Els estudis efectuats li permeteren arribar a certes conclusions que exposà en una obra no precisament científica, però en la que denuncia els abusos de la política local. Diu així Reynés, que la causa de les greus malalties dels alcudiencs estan corroborades per *las caquexias palúdicas que padecen los niños y no pocos impuberes, muchos de los cuales se parecen á espectros*

⁵³ BAB. Vol. II . 240-241. Palma. 1868.

salidos del sepulcro. Y no puede ser ménos (sic); pues el efluvio palúdico les mina y destruye la fuerza medicatriz de su tierno y delicado organismo. De aquí fácilmente se comprende el mucho cuidado y trabajo que cuesta el devolverles la salud.

Claro está, pues, que mientras existan tales causas, la robustez física de estos moradores no llegará á ser la que sería si ellas, ó sinó, ¿qué es el efluvio palúdico? Nadie que yó (sic) sepa lo ha dicho aún; pero lo cierto es que ataca y destruye las fuerzas radicales de la vida, dando lugar a entidades patológicas de muchas clases.

*Por fortuna la quina y sus preparados ayudada su benéfica acción por otros modificadores restituyen dicha fuerza radical de la vida, pero no destruyen el maldito efluvio palúdico. Por tanto es indispensable remover las causas que engendran el tal efluvio; y eso es una ley absotuta ó contitucional que no admite réplicas*⁵⁴.

2 - Obra literària i històrica

Reynés va esser endemés un literat. La seva obra escrita apareix espargida entre diversos gèneres literaris⁵⁵. Cultiva la prosa com a novel·lista en la seva versió històrica, però de tal manera que les seves novel·les estan maselles de fets històrics que documenta oportunament i encara utilitza la creació literària per a donar à conèixer la història, concretament la de la seva estimada Alcúdia. Dins aquest indret deixà escrites tres novel·les històriques que examinem a continuació:

La perla de Alcudia o sea el asedio de esta ciudad por los comuneros en 1521 y 1522. (Palma. Imprenta de D. Felipe Guasp y Barberí. 1854). L'acció està ambientada en les lluites de les Germanies a Mallorca al segle XVI. L'autor aprofita el desenrotllament de l'acció per introduir-hi fets històrics reals acompanyats de dades i parlaments indicant en aquests casos la font corresponent amb una simple indicació⁵⁶; sovint assenyala els tractats històrics d'on aporta dades i coneixements com són la *Historia de*

⁵⁴ Vid. *Memoria històrica...* Palma 1877. 66-67.

⁵⁵ Bover diu: *Tiene inéditos algunos dramas en prosa y verso, unos originales y otros sacados de las novelas de nuestro amigo don Estanilao de Cosca (sic) Vayo* (BAB. Palma 1868. II 240).

⁵⁶ Ho fa d'aquesta manera: * històric. Altres vegades indica la font històrica concreta.

Mallorca de Dameto-Mut-Alemaný (citada en 17 ocasions), la *Nueva Historia de Mallorca...* de Binimelis i l'obra *Carta històrica del Levantamiento de las Comunidades* d'Antoni Furió.

Amb freqüència cita criteris o pensaments, no precisament de forma textual, d'autors romàntics com Chateaubriand (9 vegades), Lamartine o altres autors francesos com Voltaire, Dumas, Féval, Reignauld- Warin, Joaquinot de Presle; també de Cervantes. Mostra gran inclinació a les cites clàssiques (Homer, Ovidi i Sèneca)⁵⁷ i al llatí en general adduint molts d'aforismes.

Al decurs del text criden l'atenció algunes afirmacions com la seva consideració vers a la noblesa: *La nobleza mallorquina lució sus brios, acreditando lo que ha sido siempre, esto es, valiente hasta la temeridad*⁵⁸ i l'autor fa notar que no és l'adulació el que el mou a dir-ho, sinó que es fonamenta en els testimonis de les cròniques; l'afirmació de que Argüelles i Álvarez Guerra se'n dugueren monedes romanes⁵⁹ o les que conservaven Bover i Furió; l'esperit d'amor a la llibertat del alcudiençs que saberen defensar conservant la fidelitat al rei⁶⁰ o l'asseveració de que no vol ridiculitzar els frares⁶¹.

L'obra comprèn 28 capítols dels quals els darrers venen a ésser una espècie de compendi de dades que l'autor jutja interessants. Així el XXIV conté un apèndix de la guerra; el XXV, enumera els honors i privilegis concedits per Carles I a Alcúdia; el XXVI, constitueix un extracte d'Alcúdia i la seva història, estudi elaborat del *Diccionari de Pascual Madoz*; el XXVII, tracta de la geografia d'Alcúdia segons el contingut de l'esmentat *Diccionari* i el XXVIII està dedicat als homes destacats originaris d'Alcúdia (religiosos, notaris, metges, cirurgians, advocats i molts d'altres).

Defensa l'existència al municipi de manantials d'aigua potable i rebutja a Madoz l'afirmació d'algunes malalties que aquest concreta a Alcúdia i que ell creu que sols es donen en casos molt especials. Sí que són freqüents les pulmonies, pleuresies i les congestions sanguínies cerebrals. Endemés

⁵⁷ Exemples: *Cor populit horror: / membra torpescunt gelu / pectusque tremuit* (Sèneca: *Medea*); *et seges ubi Troya fuit* (Ovidi).

⁵⁸ *La Perla de Alcúdia*, p.227.

⁵⁹ Vid. M. FERRER FLÓREZ: *Argüelles en Mallorca*. BSAL 51 (1995) 219-230.

⁶⁰ *La Perla de Alcúdia...*p.259

⁶¹ *La Perla de Alcúdia...* p.282.

s'inclou un apèndix on després de lloar les disposicions intel·lectuals dels alcudiençs així com la seva moralitat, verifica una descripció dels forts militars (Penya Rotja i Manresa), de les coves del Puig d'en Carretero (que considera inferiors a les d'Artà), acabant amb una relació dels privilegis reials concedits a Alcúdia. Creiem que no deixa cap notícia referida a l'enaltiment de la seva ciutat en aquesta obra i tampoc en tota la seva actuació.

Un demòcrata alcudiano del siglo XVI. (Palma de Mallorca. Imprenta de Pedro Jose Gelabert. 1862). És una novel·la de les mateixes traces que l'anterior i com sempre enalteix la figura d'Alcúdia. La part més interessant d'aquesta novel·la molt més curta que l'altra la constitueixen les alegacions en favor de la llibertat on expressa les seves opinions particulars sobre ella i la manera com ell l'entenia com ja abans s'ha esmentat ⁶².

Destrucción de Pollentia, antigua capital de Mallorca, y sitio que tuvo durante la dominación romana. (Palma. Impr. de Pedro Jose Gelabert. 1863). Última novel·la històrica aquesta vegada ambientada dins el món romà a l'illa de Mallorca. L'acció es situa a Pollença, ciutat romana que identifica amb l'Alcúdia actual i tota la novel·la manifesta una admiració declarada vers la cultura llatina, posada bé de relleu a les notes inserides a peu de pàgina. Per ventura, una nota de gran valor és el conjunt de notícies que inserta respecte a les nombroses deixalles romanes, amb la inserció d'inscripcions degudament transcrites.

3 - Escrits polítics

Les seves idees polítiques es troben aïllades, però formant un conjunt clar i precís dins gairebé totes les seves obres. Especial interès ofereixen per a conèixer no sols el seu ideari, sinó per a entendre la incidència que tingué la seva mentalitat dins l'àmbit de la política local i ambdues qüestions ja les hem esmentades abans ⁶³ i fins i tot les obres que tenen aquest caràcter. Per tant, aquí ens limitam a indicar el títol d'aquests escrits:

- *Memoria histórica de los disturbios de la ciudad de Alcúdia disfrazados con el nombre de rivalidades políticas desde diciembre de 1836 hasta*

⁶² Vid. Ap.III. 5 del present estudi.

⁶³ Vid. Ap. .III. 5 i 6.

diciembre de 1876. Palma. Imp. de P.J. Gelabert. 1877.

- *Un demócrata alcuadiano del siglo XVI. Palma. Imprenta de Pedro José Gelabert. 1877.*

No deixa d'esser trist i encara molt representatiu, el que diu Reynés respecte de la política al final de la primera de les dues obres ara esmentades. Després de referir-se a l'entusiasme en que fou rebuda per tots els homes i partits la proclamació de la República Federal a Espanya i immers el seu pensament dins un món d'escepticisme, afirma que no hi altra política que la continguda als versos que cita:

*Soldados la panza,
Nos llama a la lid
Juremos por ella
comer y engullir.*

i afeigeix: *Esta es mi opinión y no me harán cambiar de ella frailes descalzos*⁶⁴.

7 - Escrits de polèmiques vàries

Els escrits de caire periodístic ocupen de fet un lloc important en el conjunt de tota la seva obra. Responen a distint caràcter: a vegades són reivindicatius, altres són de denúncia, en ocasions de reconeixement i sempre portadors d'idees nobles encaminades a la promoció de l'home i a la condició que mereixen les seves obres, els seus llocs, la seva història i tot projectat vers un futur que augura malgrat tot, prometedor. Constitueixen, potser, la clau d'or que ferma tota una tasca admirable de fidelitat al pensament que regí tota la seva vida, d'ajudar al home materialment i obrir-li els panorames que la seva intel·ligència reclama. El seu contingut ha estat examinat al llarg de tot aquest estudi i si es consulta el Apèndix documental núm. 2 es pot tenir una idea global del seu nombre i contingut.

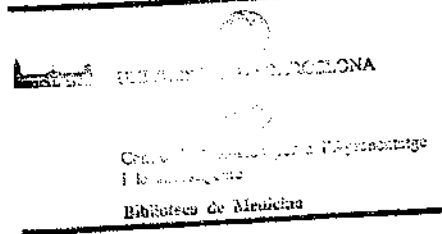
⁶⁴ *Memoria histórica...Palma 1877. Cap. 3º p. 60-61.*

V - Epíleg

La figura del nostre personatge - Joan Reynés i Ferrer - constitueix un exemple típic dels elements professionals de la burgesia del segle XIX mallorquí, en aquest cas concret procedent dels elements rurals de Mallorca. Gairebé la seva figura que es mou dins l'àmbit alcudienc, és representativa d'altres homes il·lustrats, professionals regits d'un esperit ètic, que conforma la vida de les localitats mallorquines, i que a Palma lògicament, abasteix un nombre major, però que compleixen o ministren una obra semblant. Són els homes de la burgesia que tècnicament preparats, amb sòlida formació humana i cultural, contribueixen a crear les estructures bàsiques de la població, cultura i inquietud política, sana i renovadora, de la Mallorca moderna que es desenrotlla al segle XX. Les noves generacions han de rememorar, honrar i servir la causa de tants grans homes, puix d'aquesta manera tan nostra, humil i eficient, podem respondre a l'envit del gran Costa i Llobera:

*Tal vos somriga l'ideal, oh joves,
unint el seny amb l'ímpetu,
i amb gran serenitat, que és la divisa
de la potència màxima*⁶⁵.

⁶⁵ M.COSTA I LLOBERA: *Als joves*. 1905.

Apèndix documental

núm. 1

Genealogia de Joan Reynés Ferrer (1801-1882)

Nota: Agraïm ben de veres les dades facilitades per l'expert genealogista i advocat Rafael Serra de La Creu.

núm. 2

Relació dels articles de premsa de Joan Reynés Ferrer

- 1 - *Alcudia en agonía y sin esperanza de vida*. DCP.3-IX-1838
- 2 - *Remitido*. DCP. 21-IX-1838.
- 3 - *Remitido*. DCP. 9-IX-1841.
- 4 - *Resumen de mis observaciones sobre la insalubridad de Alcudia*. DCP. 3-X-1841.
- 5 - *Cuestión de la Albufera ¿ La desecación de este formidable e inmundo lago consume a sus pueblos limítrofes y particularmente a Alcudia ?* DP. 7-X-1856.
- 6 - *Cuatro palabras sobre los partidos políticos en los pueblos de corto vecindario*. EL MALLORQUÍN. 15-I-1857.
- 7 - *Cuatro palabras sobre el derribo de las murallas de esta ciudad*. EL MALLORQUÍN. 14-XII-1858.
- 8 - *Remitido. 16 de Agosto*. EL MALLORQUÍN 21-VIII-1860. (Sobre l'estació telegràfica).
- 9 - *La insalubridad de Alcudia y la estación del telégrafo*. EL MALLORQUÍN.3-XII-1860
- 10 - *La desecación de la Albufera y peripecias y vicisitudes de Alcudia*. DP.18-V-1864.
- 11 - *Remitido. Alcudia 9 diciembre 1864*. DP.13-XII-1864. (sobre política interna d'Alcúdia).
- 12 - *Remitido*. DP 21-XII-1864 (sobre política interna d'Alcúdia)
- 13 - *Remitido*. DP. 6-V-1865 (sobre l'Albufera).
- 14 - *Cuestión de la desecación de la Albufera*. DP 13-VI-1866
- 15 - *Alcudia. 30 octubre 1877*. ALMANAQUE BALEAR 1878
- 16 - *Escrito sobre Alcudia*. ALMANAQUE BALEAR. 1880.
- 17 - *Succintos apuntes históricos para lo que valgan*.

ALMANAQUE BALEAR.1881

núm. 3

Testimonis d'homenatge a Joan Reynés Ferrer amb motiu de la seva mort.

Con honda pena cogemos hoy la pluma para dar a nuestros lectores la triste nueva del fallecimiento de un amigo, patricio distinguido, que diera a Mallorca gloria y renombre de su instrucción y preclaro talento.

D. Juan Reynés y Ferrer, distinguido profesor de medicina, el más antiguo de los de su clase en esta isla, falleció anteayer en Alcudia á la avanzada edad de 82 años.

Su muerte será sentida por cuantos conocían sus bellas cualidades.

Estudioso y aficionado al trabajo, su vida estuvo consagrada á la ciencia que cultivara con gran provecho y al conocimiento de la historia de aquella ciudad su patria, habiéndonos legado sus obras que son muy buscadas, los productos de sus investigaciones y afanes por

los que alcanzó premios y aplausos muy merecidos.

No pretendemos hacer hoy su apología ni un trabajo necrológico. Mayor tiempo y atención superior de los que podemos hoy disponer se necesitan para ello. Queremos asociarnos al disgusto que su muerte ha causado entre los ciudadanos amantes del país que ven con pena como van apagando inteligencias privilegiadas que cual astros brillan en el cielo del saber humano.

Aunque haya muerto, Reynés, su nombre quedará unido a la historia de su patria y con ella pasará a la posteridad.

Busquemos sus amigos consuelo a pesar que su pérdida nos causa y hagamos fervientes votos para que el Todopoderoso conceda el premio de los justos al que fue buen patricio y mejor cristiano, distinguiéndose por sus caritativos y humanitarios sentimientos.

EL ISLEÑO. 11-X-1882. N° 8728.

Ha fallecido en Alcudia el señor D. Juan Reynés y Ferrer, natural y vecino de aquella ciudad, á la edad de ochenta y un años. Creemos que era el médico más antiguo de Mallorca. Entusiasta siempre de las glorias de su patria, escribió varias obras, entre ellas la novela histórica titulada "La Perla de Alcudia". A su talento y laboriosidad unia su honradez. R.I.P.

DIARIO DE PALMA. 15-X-1882. N° 217

Uno de nuestros suscriptores del pueblo de Alcudia nos ha remitido el artículo que a continuación insertamos.

Alcudia 9 de octubre de 1882.

Sr. Director de EL ÁNCORA

Muy señor mío: Sírvase insertar en su apreciable periódico las siguientes líneas y le quedará muy agradecido su atento y SSQBSM.- Un suscriptor.

Un día tristemente memorable para Alcudia será el de hoy; ha perdido una de sus más ilustres hijos, a un acérrimo defensor de sus glorias, al distinguido médico D. Juan Reynés. Por más que sea un adagio que nadie hace falta en el mundo, pérdidas hay que son irreparables y de esta clase es la que hoy lloramos los alcurdianos. Excelentemente imbuido en los tratados de Hipócrates, el Sr. Reynés fue licenciado en el real colegio de Cirujía-médica de Barcelona en mil ochocientos veinte y cuatro y sus primeros ensayos en la ciencia de curar los hizo con felicísimo éxito en Felanitx y cuando en este pueblo contaba ya una numerosa clientela, tuvo que ausentarse en el año mil ochocientos treinta y seis para servir a su cara patria donde el tifus haga sentir sus horribles estragos. Aquí fijó su residencia por complacer a sus amigos y conciudadanos y su más grata ocupación fueron siempre el estudio y el cuidado de los enfermos; su nombre es conocido en la república de las letras y las obras que nos ha dejado escritas inmortalizarán su nombre, siendo la mayor prenda de su laboriosidad y aventajado talento el diploma de honor y la medalla de oro con que en público concurso le distinguió la Academia de Medicina y Cirujía de Baleares en el año de mil ochocientos sesenta y cuatro.

Mas D. Juan Reynés que a tantos enfermos había arrancado de las garras de la muerte, impávido vio llegada su última hora; comprendió que la ciencia humana era impotente para alargar su vida en este mundo y llamó al Ministro del Señor que podía abrirle las puertas de la vida eterna; había vivido como un sabio y murió como un cristiano á la edad de ochenta y un años.

¡ Que en el cielo haya encontrado la paz de los justos y que desde allí descienda sobre su familia el bálsamo de la resignación!

EL ÁNCORA. 12-X-1882. N° 785.

Nuestro apreciable colega EL ISLEÑO nos comunica la triste noticia del fallecimiento de D. Juan Reynés y Ferrer, el decano de los médicos mallorquines, contando la edad de 82 años. Sensible es esta pérdida porque quien conocía las excelentes cualidades del anciano facultativo; su amor á la ciencia; su innegable laboriosidad y un cúmulo de circunstancias que de él hacían un sabio no puede menos de ver con pena el hueco que en el mundo deja. Su muerte acaeció en Alcudia el día nueve del mes actual. Mandamos á su familia y á la ciencia nuestro más sentido pésame.
LA OPINIÓN. 12-X-1882. Nº 899.

El conocido escritor público y distinguido médico de Alcudia, D. Juan Reynés y Ferrer, ha pasado a mejor vida, á los ochenta y dos años de edad. A pesar de los inveterados achaques que padecía, nunca interrumpió sus trabajos literarios, que han visto la luz pública generalmente en esta capital. Los intereses así morales como materiales de la ciudad de Alcudia han tenido en él un clarísimo defensor. Que Dios le haya acogido en su seno.
EL BALEAR. 12-X-1882. Nº 229.

núm. 4

Poesía dedicada per D. Francesc Servera a D. Joan Reynés

A mi querido amigo y coprofeſor D. Juan Reynés y Ferrer

¡Alcudia !

*Entre esta inmensidad que te aprisiona
de aguas letales, de color sombrío,
cabe a un lecho de escombros que amontona
de los siglos el hálito inclemente,
hoy te contempla el pensamiento mío,
noble Alcudia, cual lívida matrona,
que el dedo del Señor hirió en la frente
trizas haciendo su sin par corona.*

*Infeliz, ¡ahí estás ! De tu grandeza
hoy te abrumba, te aplasta la memoria;
y duermes recostada la cabeza
en los escombros de la antigua gloria.
Roma te dió el ser: la soberana
que llevó por donde quiera sus pendones
de victoria en victoria: la sultana
de vencidas y atónitas naciones:
la que el orbe llenó con sus hazañas;
la heroína sin par, de audacia fiera,
que al fin el orbe engalanó altanera*

con el verde laurel de sus campañas.

¿Qué fue de ella después? La que la tierra
creyera, á su ambición, ámbito y estrecho,
trocando en sedas el traje de la guerra
de la molicie se tendió en el lecho.
En él menguó la fuerza de su brazo,
blandir no pudo la gloriosa espada;
y en ese lecho pereció asfixiada
del bárbaro del norte al rudo abrazo.

Quizá tú, noble Alcudia, su altiveza
al par que su molicie ¡ay heredaste!
y en un piélago inmundo de pereza
antes que ella, infeliz te encenagaste.
Confiando acaso en tu benigna estrella,
soberana de orgullo, omnipotente
te creíste, y por eso, antes que a ella,
el dedo del Señor te hirió en la frente.

¿Es cierto? ¿pasó así?... ¡Cruelles enojos!
De tu historia, en la hoja carcomida,
leen y buscan mis cansados ojos
el fin sangriento de tu heroica vida.
Mas así como la pérdida (1) de rocío
la flor esconde en su encendido broche,
tu fin, Alcudia, con crueldad y brío,
del tiempo oculta la tiznada noche.
¿Dónde están los riquísimos vergeles
que circundaban los tus patrios lares?
¿Dónde estos bosques de bajeles
que sombreaban la frente de los mares?
¿Dónde están los soberbios monumentos?
tus circos y acueductos... Ah la ruina
sólo, sólo contesta a mis lamentos,
y esa Alcudia que al mar su frente inclina.
¡Pobre Alcudia! ¡Ahí estás! De tu grandeza
hoy te abruma, te aplasta la memoria;
y duermes recostada la cabeza,
en los escombros de la antigua gloria

.....
.....
¡Sueño eterno! dijeron
aquellos que tu ruina celebraron;
mas los que tal blasfemia profirieron,
noble Alcudia, por Dios que te engañaron.
Si el Señor hizo trizas tu corona,
eso tu falta, no tu muerte arguya,
y del mártir el triunfo Dios te abona...
Alza la frente! tu expiación concluye.

*Sacude tu letargo: que refleja
en tu rostro purísima alegría.*

*¿No sabemos que la sombra te protege
del rey gigante que venció en Pavia?
Si de la muerte el funerario velo
siglos y siglos envolvió tu historia,
otra vez brilla en tu sereno cielo
el muerto sol de tu extinguida gloria.
EL GENIO, dé tu luz a los ardores,
esas lagunas secará patente;
y de su seno brotarán mil flores,
y en ella buscarán los trovadores
ricas guirnaldas para orlar tu frente.*

*Al rudo empuje de impensada suerte,
por la mano del Genio dirigida,
de aquello mismo que te diera muerte,
hoy, pobre Alcudia, va a brotar la vida.
Espacio haciendo a tu fecundo suelo
trague la mar lo que antes era suyo;
y con tu puerto y tu sereno cielo,
¡oh noble Alcudia! el porvenir es tuyo.
¡Sús! Lánzate en pos de él; y que refleje
en tu rostro purísima alegría...
No olvides que la sombra te protege
del rey gigante que venció en Pavia **

* *Carlos de Alemania y I de España que visitó Alcudia y cuyo retrato conserva la
municipalidad en su sala consistorial .*
DIARIO DE PALMA.5-IV-1865. Nº 80

(1) A l'original s'escriu *perdida*, però creim que l'autor vol dir *pèrdida*. Es tracta d'un mallorquinisme equivalent a pèrdua que al mallorquí col·loquial a vegades es diu impròpiament perduda.

Interpretació de les sigles.

ARCM = Arxiu General del Consell de Mallorca
BAB = Biblioteca de Autores Balears. Obra de Joaquim Mª Bover
BSAL = Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana
DCP = Diario Constitucional de Palma
DP = Diario de Palma
NHRM = *Noticias y relaciones históricas de Mallorca*. Obra de Juan Llabrés y Bernal